

”Vi løfter i flok!”

- forumspil som indfaldsvinkel til udvikling af trivselstiltag i dagtilbud

Af lektor Jette Lindgaard og lektor Bent Vigsø, Pædagoguddannelsen i Esbjerg, UC Syd

Forskningsprojektet, *Forumspil – generering af metode til udvikling af pædagogisk arbejde med trivsel i dagtilbud*, er forankret i UC Syds forskningsenhed: *Børn, unge og sundhedsfremme*, og det er foregået i et samarbejde med personalegruppen i en daginstitution. Forumspil har været afsæt for en didaktisk tilgang til skabelse af forandring og forankring vedrørende det pædagogiske arbejde med børns trivsel.

Projektet dokumenterer, at den udviklede didaktiske tilgang udover at generere tiltag til styrkelse af børns trivsel, også har betydning for personalegruppens faglige stolthed og mod til forandring.

Projektet har på flere fronter vist sig at være givtigt i forhold til, at personalet får øje på pædagogiske situationer, udfordringer og dilemmaer, som de mere eller mindre tavst udspiller sig i dagligdagen. Synliggørelsen heraf i den samlede personalegruppe har givet anledning til udvikling af fælles innovative tiltag til ændring af pædagogiske handlinger og forhold i institutionskulturen. Et fælles teoretisk fundament, en dialogbaseret tilgang, deltagerinvolvering og kropsliggørelse via forumspil har været helt centrale elementer i den didaktiske proces i forhold til etablering og fastholdelse af fælles energi, engagement og motivation i personalegruppen.

Forumspil som didaktisk tilgang

Forumspil har sin oprindelse fra forumteater, som har den brasilianske instruktør og pædagog Augusto Boal som ophavsmand (Byreus, 2012). Det er udsprunget af folket og arbejdernes undertrykkelse. Forumteater kaldes også *”De undertryktes teater”*. Det særlige ved Boals tilgang er ophævelsen af den ”usynlige” mur mellem skuespillere og publikum, i det han lader publikum være en aktiv del af at bestemme handlingen for spillene (Boal, 1992).

En inspirationskilde er desuden pædagogen Paulo Freire, der blandt andet har været en fortaler for undervisning som en kulturel revolution, der befrier de dårligst stillede. Han er især kendt for sit værk *”De undertryktes pædagogik”* (Freire, 1976), hvor han taler om undervisningens betydning for mobilisering af mod til forandring.

Forumspil som didaktisk tilgang i indeværende forskningsprojekt er udviklet og tilpasset til forskningsprojektets formål. Væsentlige inspirationskilder til tilgangen er Byreus, K. (1992 og 2012) og Storm, S. (2015). Derudover er forumspil anvendt i forbindelse med et tidligere forskningsprojekt forestået på et botilbud for mennesker med funktionsnedsættelser (Lindgaard og Vigsø, 2015). Erfaringen her fra er, at forumspil er særdeles velegnet til, at medarbejderne får øje på

forhold i institutionskulturen, som kan ændres således, at udsatte og sårbare borgere får forbedrede muligheder for udvikling af trivsel. Endvidere er den didaktiske tilgang udviklet ved afprøvning og i samspil med flere hold pædagogstuderende i forhold til undervisning omhandlende trivsel for borgere inden for såvel normal-, social- og specialområdet. Metoden har på alle områder tydeligt vist sig egnet til at generere åbninger til kvalificering af pædagogisk arbejde med borgeres trivsel.

Med Seligmans trivselsbegreb som fælles teoretisk fundament for personalegruppen anvendes forumspil som en didaktisk tilgang til at arbejde med såvel trivsel som mistrivsel hos børnene.

Pointen med anvendelse af forumspil som metode er, at personalegruppens egne refleksioner og betragtninger er det stærkeste bidrag til forståelse af egen praksis og anslag til igangsættelse af forandringsprocesser for det fremadrettede pædagogiske arbejde med udvikling af tiltag til forbedring af børns trivsel. Metodens styrke er, at alle deltagere naturligt ansføres til at involvere sig i proces og handling såvel verbalt som kropsligt.

I forumspil har den såkaldte joker en fremtrædende rolle. Det er i forbindelse med fremførslen af det enkelte spil jokers opgave at foretage greb¹ på spillene således, at de iagttagende deltagere, gøres til aktive medskabere til løsning af de fremførte udfordringer og dilemmaer. En væsentlig opgave for jokeren er at arbejde med fremdrift i processen, holde den røde tråd samt sørge for at alle indbydes til dialog (Byreus, 2012). Jokeren støtter dermed deltagerne til at ændre scenariet i den retning, de selv lægger an til. Undervejs vil jokeren anvende greb, der giver deltagerne muligheder for refleksion og input til nye handlinger. Forumspil kan betragtes som en demokratisk arena, hvor pædagogiske udfordringer og dilemmaer synliggøres og reflekteres, og hvor holdningsforskelle mellem personalegruppens medlemmer bliver synlige. Det bevirker at den enkelte orienteres om øvrige deltageres synspunkter og holdninger og samtidig bliver bevidst om og udfordret på egne. Jokeren forholder sig til processerne, men ikke værdiladet til indholdet. Det betyder, at ejerskabet til beslutninger omkring forandringstiltag ene og alene forbliver personalegruppens.

I den didaktiske tilgang, der er udviklet og anvendt i projektet, er der endvidere eksperimenteret med anvendelse af forumspil som formidlingsform til den fælles opsamling på de etablerede tiltag ved interventionens afslutning.

Forskningsdesign og -metode

Forskningsspørgsmålet i indeværende projekt har været: *Hvordan kan en didaktisk metode med forumspil som omdrejningspunkt udvikles og anvendes til personalegrupper på daginstitutionsområdet med henblik på generering af tiltag til fremme af børns trivsel i pædagogisk praksis?*

¹ Udtryk for en didaktisk forstyrrelse til udvikling af spillet.

Afdækningen af forskningsspørgsmålet har haft baggrund i udvikling og gennemførelse af et kort interventionsforløb for hele personalegruppen i Naturbørnehaven i Mejls ved Varde.

Personalegruppen består af en leder, fire pædagoger og to pædagogmedhjælpere. Interventionsdelen er foregået i efteråret 2016 og har haft en varighed på godt og vel en måned indeholdende et kort formøde, et heldagskursusforløb, en fire ugers implementeringsperiode samt et evaluerings- og opsamlingsaftenmøde.

I forbindelse med dataindsamlingen er benyttet en række empiriske metoder, som er valgt i relation til at kunne tilvejebringe viden om en særlig udviklet didaktisk metodes egnethed i forhold til at generere tiltag til fremme af børns trivsel. Respondentgruppen til dataindsamlingen har været børnehavens leder samt hele personalegruppen. Nedenstående metoder er anvendt til fremskaffelse af data under og efter interventionen.

- Interview af leder samt gruppeinterviews af personalet
- Observationer af interventionsprocessen
- Deltagerproducerede dokumenter og notater

Dataene er efterfølgende gjort til genstand for analyser i relation til forskningsspørgsmålet.

Trivsel – det teoretiske fundament

Trivsel har en helt central placering og betydning i det sundhedspædagogiske arbejde med børn. Børns trivsel har i dag stor politisk bevågenhed, og dette understreges bl.a. ved en bred politisk enighed og fokusering på området via politiske hensigtserklæringer og lovgivning. I de nationale mål for danskernes sundhed de næste ti år er målsat, at: ”*Flere børn skal trives og have god mental sundhed*” (Sunder liv for alle, 2014). Visionen med den nationale hensigtserklæring er, at alle børn får mulighed for at udfolde deres potentialer i trygge omgivelser med støttende og fortrolig voksenkontakt, hvilket er en vigtig forudsætning for god udvikling og læring samt en beskyttende faktor for risikoadfærd (Sunder liv for alle, 2014). Af dagtilbudsloven fremgår, at et af de overordnede mål med børns ophold i daginstitutioner er at fremme børns trivsel. I dagtilbudslovens formålsparagraf (§1) står, at formålet med loven er: ”... *at fremme børns og unges trivsel, udvikling og læring gennem dagtilbud...*” og videre i §7, Formål for dagtilbud, står, at: ”*Børn i dagtilbud skal have et fysisk, psykisk og æstetisk børnemiljø, som fremmer deres trivsel, sundhed, udvikling og læring*” (Dagtilbudsloven, 2016). Desuden peger store dele af den pædagogiske litteratur (Kock, 2015; Broström, 2009; Knoop, 2002) samstemmende på, at et barn, som viser tegn på trivsel, er i en god udviklings- og læringsretning. Der er således legitime politiske og pædagogiske begrundelser for at optimere trivselsperspektivet i det pædagogiske arbejde med børn.

I dette forskningsprojekt har børns trivsel netop været et omdrejningspunkt i forhold til at generere en metode til udvikling af det pædagogisk arbejde i dagtilbud. Det teoretiske fundament for forståelsen og udmøntningen af begrebet trivsel er valgt fra den amerikanske forfatter og professor i psykologi Martin Seligman. Seligman er forsker inden for den positive psykologi, og han argumenterer for, at målet med den positive psykologi er øget trivsel. Ifølge Seligman er trivsel et

konstrukt, der rummer fem forskellige operationelle elementer, som samlet bidrager til og definerer trivsel. Disse fem operationelle elementer er: Positiv emotion, engagement, mening, positive relationer og præstation (Seligman, 2014). I praksis skal det pædagogiske personale være bevidste om trivsels mange facetter og derigennem understøtte og fremme børns muligheder i forhold til de fem trivselementer. Dette på en sådan måde, at alle børn får gode oplevelser og kan føle sig godt tilpasse (positiv emotion), passende udfordret (engagement) samt har et sammenhængende og meningsfuldt liv (meningsfuldhed) med gode relationer (positive relationer) og muligheder for at præstere (præstation) i dagtilbuddet (Seligman, 2014; Smidt, 2011; Broström, 2009; Csikszentmihalyi, 2005; Antonovsky, 2002). Det er med afsæt i denne forståelse af begrebet trivsel, at der i forskningsprojektet er arbejdet med metodegenerering til udvikling af pædagogisk arbejde med trivsel i dagtilbud.

Identificerede forhold, der i særlig grad understøtter personalet til udvikling af trivselstiltag

De samlede data giver et billede af, at der er identificerbare elementer i den didaktiske tilgang, der i særlig grad understøtter personalet til at vælge indsatsområde og udvikle konkrete tiltag til fremme af børns trivsel.

Forumspil som drivkraft

Det teoretiske afsæt inspirerer

Seligmans trivselsbegreb som teoretisk fundament og inspirationskilde til nuancering af trivsel i forhold til det pædagogiske arbejde inspirerer og giver personalet gode åbninger til at skabe spil, hvor et barn eller børn er i mistrivsel. Lederen siger om den teoretiske tilgang: ”... *det har givet os et fundament for selve tankesættet omkring trivsel...*”. Trivselsbegrebets fem elementer, kombineret med en relativ kort forberedelsestid til grupperne til etablering af spillene, giver ivrighed efter at komme i gang og drive til gruppens arbejde, da produktkravet fordrer, at gruppens medlemmer går med på de idéer, der fremstilles, ikke bliver for kritiske i forhold til egne og andres indspark samt byder sig til i forhold til at spille roller, give bud på replikker, handlingsforløb osv.

Trivselsbegrebet har endvidere været med til at facettere personalets forståelse for, at i pædagogisk arbejde med børns trivsel kan der optimeres på flere elementer, når et barn eller børnegruppens trivsel skal fremmes. I forhold til det foreligger der observationer på og udsagn fra interviewene, hvor personalet tilkendegiver, at de ser mere nuanceret på trivsel efter teoritilegnelsen. En personale udtrykker: ”... *hvis der er nogle børn, der hygger sig rigtig meget i en hule eller i bladene... Hvad er det, der gør, at der er trivsel lige nu, hvor er det, de forskellige elementer er henne, så man også kan flytte de situationer andre steder hen*”.

Følelserne og kropsliggørelsen intensiverer

Spillene sætter massivt gang i følelserne. Ved etablering og gennemspilning af spillene sættes deltageres følelser i gang. Spillene giver anledning til, at tilskuerne får medfølelse og empati med diverse personer i et spil, såsom børn, forældre og det pædagogiske personale eller modsat foragt eller afsky for undertrykkende handlinger fra implicerede. Da de involverede undervejs, qua jokerens greb, sættes i forskellige positioner, kan det identificeres, at spillene er med til at nuancere pædagogernes blik på, hvordan børn, forældre og personaler tænker, føler og handler i dilemma- eller konfliktfyldte pædagogiske situationer. I forbindelse med afviklingen giver personalegruppen udtryk for, at spillene, og de efterfølgende greb fra jokerens side, er en øjenåbner i forhold til at ekspliciteres tavs viden samt se kompleksiteten i en given pædagogisk situation ud fra de involverede parters forskellige følelser, motiver, ønsker og behov.

Personalet fremhæver i særdeleshed betydningen af kropsliggørelsen af de pædagogiske udfordringer og dilemmaer frem for udelukkende verbal kommunikation personalet imellem. En pædagog udtrykker det således: ” ... jeg får mere ud af at bruge min krop... man kan se det, og man kan også høre det, og man kan sågar også røre... det kommer i kroppen...”.

Kropsliggørelsen gør, at personalet ydermere har fået blik for, at kroppen som nonverbal kommunikator i pædagogiske situationer har en stor betydning, men også et stort potentiale i forhold til forandringer i situationer, hvor en situation kan være eller bliver udfordrende: ”... det nonverbale sprog... det kan man godt ubevidst ikke tænke over, hvordan er det jeg går hen til en, lægger jeg hånden på, eller tager jeg fat i en, eller det kan være mange små bitte ting, som faktisk bare skal finjusteres og som finjusteres ved, at man laver det her spil sammen med nogle andre... sådan plejer jeg jo faktisk også at gøre, det er jo ikke særlig hensigtsmæssigt, jeg kunne jo måske sætte mig ned...”

Kroppens mobilisering og tydelige fremtræden i kropsliggørelsen af pædagogiske udfordringer og dilemmaer har vist sig at give anledning til, at den enkelte fanges ind i og drives frem i processerne i forløbet. Den didaktiske tilgang med kroppen som central aktør kan karakteriseres som insisterende i sin form, da det til stadighed i øvelser og spil er meget tydeligt, hvor vidt den enkelte deltager er aktivt involveret.

Personalegruppen benytter forumspil som formidlingsform

Personalets oplevelse af forumspil har inspireret til, at de selv har inddraget forumspil som en del af tiltaget for at forbedre børns trivsel i forhold at kommunikere indsatsområde ud til forældrene og invitere til samarbejde. Om inddragelse af forumspil i denne del af tiltaget siger lederen: ”Det var min helt klare oplevelse, og som jeg også sagde til personalet efter de (forældrene) var gået... at det her det var mega modig gjort af os... at stille sig op og lave et rollespil, som jo afspejler den

praksis, vi ser". Videre om personalets anvendelse af forumspil i forhold til forældrene udtrykker lederen: "... det var et rigtig, rigtig stærkt fyraftensmøde... de fik, hvis de ikke havde det i forvejen, stor respekt for vores faglighed".

Processen skaber erkendelser

Det kan endvidere identificeres i observationerne, at deltagerne undervejs i processen får en positiv oplevelse ved at erfare og erkende, at egne udfordringer i pædagogisk praksis langt hen ad vejen er identiske med kollegaers. Jokerens anvendelse af forskellige greb giver anledning til synliggørelse af, at de enkelte personer kan se meget forskellige løsninger på problemer og dilemmaer, men også anledning til opdagelsen af, at der gentagende er løsninger, som personalet i fællesskab i løbet af processen ud fra et fagligt perspektiv gør til en god pædagogisk løsning eller handling i egen kultur. I projektet er der eksperimenteret med at gøre forumspil til en del af den fælles opsamling på evaluerings- og opsamlingsaftenen. Det har vist sig at være særdeles egnet til at skabe fælles overblik, genkendelighed og har endvidere udvist overraskende stor konsensus i personalegruppen omkring, hvad effekten af de foretagne tiltag har været.

Tiltag - "Vi løfter i flok!"

Forumspillet afsluttes med at personalet i fællesskab bestemmer sig for at udfærdige et indsatsområde med tydelighed som omdrejningspunkt med henblik på at øge børnenes trivsel. Tydelighed er fremkommet ved fælles refleksioner i personalegruppen efter forumspillene, hvor personalegruppen får en optagethed af, at tydelighed fra såvel pædagoger som forældre i pædagogiske situationer kan være afgørende for børns trivsel.

Køreplan

På baggrund af personalets beslutning om at vælge tydelighed som et fælles indsatsområde i det pædagogiske arbejde med børns trivsel bliver der i et procesforløb på kursusdagens afsluttende del samskabt en køreplan² for tiltag til afprøvning i en fire ugers interventionsperiode.

I forbindelse med personalets deltagelse i interviews efter interventionen kan det kvalitativt identificeres, at en medskabende proces i udfærdigelsen af den endelige køreplan for igangsætning af tiltag har betydning for personalets oplevelse af engagement og ejerskab til projektet samt tilliden til, at aftalerne efterfølgende bliver eksekveret. På et spørgsmål med fokus på betydningen af udarbejdelse af køreplanen udtrykker en medarbejder i interviewet, at det: *"Helt sikkert har givet os en styrke, at det er noget, vi er sammen om... Det har været meget, meget nemmere at gøre det, vi*

² Omtalte "køreplan" er personalets fælles besluttede oversigt over, hvilke konkrete tiltag, der skal iværksættes samt, hvornår det skal foregå med det overordnede mål at understøtte børnenes trivsel med udgangspunkt i de fem elementer: 1) Positiv emotion, 2) Engagement, 3) Meningsfuldhed, 4) Præstation og 5) Positive relationer.

har besluttet, fordi det er noget, vi har besluttet sammen... Hvis jeg står og siger det her til et barn eller forældre eller siger det til en kollega, så ved jeg, at man er bakket op...". En anden medarbejder fremhæver betydningen af køreplanen på følgende måde: "... det gør jo, at man ikke kan løbe fra den aftale, man har været med til at lave. Vi er alle sammen blevet enige om, at det er sådan det skal være, og så tror jeg sådan set også, at man bakker meget mere op om det, man brænder mere for det, og vil gerne have det til at fungere...". En medarbejder udtrykker indirekte, hvordan hun føler ejerskab til beslutningerne omkring forandringstiltagene: "Det er jo os, der selv har planlagt, hvad vi skal, og hvad vi vil. Det synes jeg er fedt. Det der med, at det ikke er jer, der har sagt, I skal gøre sådan og sådan. I har givet os redskaberne til, hvordan vi selv kunne finde ud af, hvordan vi skulle gøre... Det synes jeg har været fedt, fordi så er det jo vores egen drivkraft...". Desuden tilkendegiver personalet på forskellig vis, at udfærdigelsen af en køreplan som afslutning på kursusdagen giver mening og har betydning i forhold til hurtig igangsætning af tiltag, idet personalet føler sig afklaret og handlingsklar, når man går fra hinanden efter kurset med fælles beslutninger. En medarbejder formulerer sig om køreplanen på følgende måde: "... det var rart, at der lå en konklusion så tidligt... det gjorde, at man egentlig allerede fra den kommende mandag kunne begynde på arbejdet". Forskningens kvalitative data peger på, at en fælles udviklet og besluttet køreplan har betydning for personalets engagement, ejerskab og tillid til en handlingsorienteret indsats omkring trivsel. En pædagog udtrykker det således: "... vi har lavet aftaler, en aftale overholder man, den bryder man ikke, og så tænker jeg på ordene: Vi løfter i flok!".

Fyraftensmødet

I forbindelse med udmøntningen af køreplanen for tiltag til styrkelse af trivsel gennem tydelighed inviterede personalet børnehavens forældre til et fyraftensmøde ugen efter kursusdagen. Formålet med mødet var i højere grad at involvere forældrene i en fælles indsats omkring børnenes trivsel. Personalets tilrettelæggelse og gennemførelse af fyraftensmødet var metodisk og teoretisk inspireret af det afviklede kursusforløb med afsæt i forumspil og Seligmans fem trivselselementer. Efter en kort velkomst og introduktion optræder personalet for forældrene med to iscenesatte spil med fokus på afhentningssituationer. Først en afhentningsscene, hvor forældre og pædagoger er utydelige i deres kommunikation og handlinger over for barnet, dernæst en scene, hvor forældre og pædagoger optræder tydelige. På baggrund af spillene går personalet i en efterfølgende dialog med forældrene omkring tydelighed og tydeligheds betydning for børns trivsel.

Notater fra evaluerings- og opsamlingsaftenmødet samt data fra interviews peger på, at fyraftensmødet har givet anledning til gode og fremadrettede dialoger med forældrene om trivsel, og eksemplerne på afhentningssituationer efterfølgende er blevet perspektiveret i forhold til hverdagens praksis med børnene og håndteret på en god, anerkendende og ofte humoristisk måde over for forældre. En medarbejder forklarer det med et konkret eksempel: "Jeg synes også, at det er blevet nemmere at sige noget til forældrene... Jeg har oplevet, at der kommer en mor og henter et barn, som absolut ikke gider at tage tøj på... Så insisterer hun faktisk på det, og så roser jeg hende

og siger: "Det er rigtig fedt det der", og jeg bakker hende op... den der positive spiral, den har jeg i hvert fald fået øje på".

Samtidig indikerer data fra interviews, at personalet har oplevet en faglig sikkerhed, stolthed og respekt fra forældrene i kraft af deres aktive deltagelse og engagement i formidling og debat omkring trivsel. En medarbejder udtrykker om fyraftensmødet: "... det var bare helt vildt sjovt... Det, at man fik sagt det højt, det der var svært, hvor enkelt det måske kunne gøres, det var meget fint ... jeg tror også, at det gav sådan en: Nå, nu kommer de (personalet) ikke bare og står oppe på det høje bjerg og er meget teoretiske og bedrevidende, men de kommer faktisk også og åbner sig og siger, det her er faktisk også noget, som vi øver os på... den gik begge veje, og det tror jeg, de (forældrene) har stor respekt for... det var bare fedt over for forældrene også at kunne vise, at vi har en faglighed, vi gerne vil".

Erfaringer med tydelighed

På evaluerings- og opsamlingsaftenmødet efter den fire ugers interventionsperiode observeres, at personalegruppen tilkendegiver, at: "Det er fedt, at vi i personalegruppen er enige om, at være tydelige. Vi er bedre til at tackle situationer". Der refereres eksempelvis til en situation med forældre ved aflevering, hvor fokus har været på at holde aftale omkring aflevering for at støtte barnets trivsel. Personalet er enige om, at tydelighed kræver, at der ikke tøves. De voksne skal ikke havne i "Ingenmandsland", det forvirrer barnet. På et refleksionsdokument omhandlende personalets erfaringer med målrettet fokus på tydelighed i det pædagogisk arbejde med børns trivsel skriver en medarbejder: "Jeg er blevet bekræftet i, at en tydelig pædagogisk profil giver øget faglig kvalitet, idet jeg har fået et billede af tydeligheden som en knastaksel i det pædagogiske maskinrum. Forstået på den måde, at tydelighed har en direkte afsmittning på flere elementer (trivselselementer) i arbejdet med børn, kolleger og forældre". En anden medarbejder fra personalegruppen konkretiserer sine erfaringer med tydelighed i det pædagogiske arbejde med børns trivsel således: "Når jeg som tydelig voksen holder ved min bestemmelse og roligt forklarer meningen med, hvorfor det fx er vigtigt at spise sit brød, har barnet en forståelse, der giver mening - oplever positiv emotion, fordi barnet roses - oplever meningsfuldhed, fordi barnet får en billedlig forklaring - oplever præstation ved, at man kan godt - oplever en god relation mellem voksen/barn - oplever engagement, da jeg ikke forlanger mere end jeg ved, at barnet kan præstere". Pædagogen fortæller i dette udsagn, at barnets trivsel understøttes, når hun tydeligt skaber og fastholder handlerum for positiv emotion, engagement, mening, positive relationer og præstation.

Personalet tilkendegiver generelt, at de oplever, at de er mere tydelige. De handler hurtigere og med oplevelsen af, at det er det her, som jeg skal. Ligeledes omtales betydningen af, at det er tilfredsstillende og godt at vide, at der er fælles fokus i personalegruppen og opbakning fra øvrige personer til at udvise tydelighed i pædagogisk praksis.

Opsamlende betragtninger

Fælles fagligt sprog og en fælles faglig kompetenceudvikling

Det har i projektet vist sig, at skabelsen af et fælles fagligt fundament med udgangspunkt i en konkret teori giver inspiration og anledning til, at personalet kan udvikle på et specifikt pædagogisk område. Omdrejningspunktet i indeværende projekt har været trivsel med Seligman som teoretisk tilgang, hvilket er omsat til et fælles fagligt afsæt. Metoden vurderes uafhængig af institutionstype og målgruppe, hvorfor den kan anvendes og være med til at kvalificere og udvikle den pædagogiske indsats på institutionstyper til gavn for andre borgergrupper fx inden for social- og specialområdet. Erfaringerne fra projektet peger på, at teoretiske indfaldsvinkler i forhold til eksempelvis centrale socialpædagogiske omdrejningspunkter som sundhed, social inklusion, magt, etik, med- og selvbestemmelse mm. med fordel kan udgøre indgangen til forumspil, og dermed give anledning til kvalificering af det pædagogiske område.

Didaktisk tilgang med respekt for konteksten

En overordnet styrke ved den didaktiske tilgang med forumspil som omdrejningspunkt er, at metoden tager afsæt i den tilstedeværende kultur, institutionens rammer, den konkrete personalegruppe, institutionens borgergruppe, og at den lægger op til, at alle beslutninger ligger hos personalegruppen selv. Det giver ejerskab og motivation. Proces og beslutning om igangsættelse af specifikke tiltag drives hele tiden frem af en tilgang, som for deltagerne er tydelig, håndterbar og meningsfuld at være i, og med en synlig placering af magten i beslutningerne. Alle beslutninger tages ene og alene af den samlede personalegruppe med lederen som helt overordnet ansvarlig.

Tæt(tere) på de gode løsninger

Såvel følelsernes involvering og kropsliggørelsen giver samlet anledning til, at den enkelte motiveres til at være kreativ og nytænkende omkring løsning af pædagogiske udfordringer og dilemmaer, men også øje for, at disse løses mest kvalificeret i et fagligt fællesskab bestående af hele personalegruppen, såfremt det for alvor skal øge trivslen for enkelte børn eller for børnegrupper. Metodens styrke er endvidere, at personalet sættes i børns og forældres sted, hvilket åbner for kreative handlingsforslag, som har det særlige i de enkelte situationer helt up front, hvilket også gør handlingsforslagene meget konkrete, situationsrelevante og –specifikke.

Konklusion

Projektet dokumenterer, at en didaktisk metode med forumspil som omdrejningspunkt kan udvikles og anvendes til personalegrupper på daginstitutionsområdet med henblik på generering af tiltag til fremme af børns trivsel i pædagogisk praksis. Det kan identificeres i projektet at den didaktiske tilgang udover at generere tiltag til styrkelse af børns trivsel, også har en positiv betydning for personalegruppens faglige stolthed og mod til forandring, hvilket i projektet giver anledning til

udvikling af innovative forandringsprocesser. De identificerbare afgørende pointer i den didaktiske metode er:

- at et **fælles teoretisk fundament** giver faglig inspiration, drive i processen og anledning til, at personalet med et fælles fagligt sprog kan udvikle nuanceret på et specifikt pædagogisk område.
- at personalet sættes i **praksisnære situationer**, hvor medfølelse og indsigt i forhold til børn, forældre og personalet giver anledning til at generere gode pædagogiske løsninger og beslutninger, som er meningsfulde og håndterbare for den samlede personalegruppe.
- at **kropsliggørelse** af pædagogiske udfordringer og dilemmaer i forumspil forstærker og nuancerer deltagerens oplevelser og følelser af diverse problemfyldte situationer, afslører tavs viden samt skaber handlerum til forandringer.
- at metoden igennem hele processen er **dialogbaseret og stærkt deltagerinvolverende**. Alle beslutninger om ændring af pædagogisk praksis foretages på baggrund af fælles dialog og involvering af hele personalegruppen.
- at **metoden ikke er afhængig af institutionstype eller emne**, men egnet til en bred anvendelse i fx social- og specialpædagogikken, da den tager afsæt i konkrete udfordringer og dilemmaer, som anvendes til udvikling af specifikke forandringstiltag med respekt for den borgergruppe, de pårørende, personalegruppen mm., der er i spil i den enkelte institution.
- at en **afstemt strategi** i form af en fælles udviklet og besluttet køreplan for tiltag er med til at fastholde fokus på indsatsområdet og giver personalet tillid, ejerskab og mod til mål- og handlingsorienterede forandringsprocesser. Strategien bidrager til følelsen af: ”Vi løfter i flok!”.

Litteratur:

Antonovsky, Aaron (2002). *Helbredets mysterium*. Hans Reitzels Forlag.

Bloch, A. og Sundorph, M. (red.) (2011). *Musik og drama. Pædagogisk arbejde med forskellige målgrupper*. Nautilus Forlag.

Boal, A. (1985) *Stop! Det er magisk!* Teaterforlaget Drama.

Boal, A. (1992) *Spil! Øvelser og lege for deltagere og meddeltagere*. Teaterforlaget Drama.

Broström, Stig (2009) *Trivsel, omsorg og læring i småbørnspædagogikken – på vej mod educare*. I Carlsson, M. m.fl. (red.). *Sundhedspædagogik og sundhedsfremme. Teori, forskning og praksis*. Aarhus Universitetsforlag.

Byreus, K. (1992). *Du har HOVEDROLLEN i dit liv*. Teaterforlaget DRAMA.

Byreus, K. (2012). *KREATIVE METODER för grupputveckling och handledning*. Liber.

Csikszentmihalyi, Mihaly (2005). *Flow – optimaloplevelsens psykologi*. Dansk Psykologisk Forlag.

- Freire, P. (1976). *De undertryktes pædagogik*. Christian Ejlers forlag.
- Kock, Annette Boye (2015). *Børns trivsel i daginstitutioner*. I Cecchin, D. (red.) *Barndomspædagogik i dagtilbud*. Akademisk Forlag.
- Knoop, Hans Henrik (2002). *Leg, læring og kreativitet*. Aschehoug.
- Kragh-Müller, G. og Ringsmose C. (2015) *Pædagogisk kvalitet i store og små daginstitutioner. Institution for uddannelse og pædagogik*. Aarhus Universitet.
- Lindgaard, J. og Vigsø, B. (2015). *Robusthed – et meningsfuldt pejlemærke i det pædagogiske arbejde*. Tidsskrift for Socialpædagogik. Dec. 2015.
- Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling (2016). *Bekendtgørelsen af lov om dag-, fritids- og klubtilbud m.v. til børn og unge (Dagtilbudsloven)*.
- Ministeriet for sundhed og forebyggelse (2014). *Sundere liv for alle. Nationale mål for danskernes sundhed de næste ti år*.
- Seligman, Martin (2014). *At lykkes. En perspektivrig positiv psykologi om lykke og trivsel*. 1. oplag, 2. udgave. Mindspace.
- Smidt, Sandra (2011). *Vygotsky og små børns læring*. Hans Reitzels Forlag.
- Storm, B. S. (2015). *Gør alle dine elever aktive i diskussioner på klassen med vurderingsøvelser. Æstetisk læring*.